

IMAGINARUL IDENTITĂȚII ȘI ALTERITĂȚII ÎN MEDIUL NOBILIMII DIN BASARABIA ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Cristina GHERASIM,
Institutul de Istorie al AȘM

***Abstract.** The Bessarabian nobility got actively involved in the tsarist administrative system in order to benefit from the rights and privileges of this specific social category, but it also reserved its national identity. This fact is confirmed by the archival data, writings, notes and comments of the domestic and foreign contemporaries. The manifestation of national identity was realized by: keeping the old titulature; the use of signatures in Moldavian paleography; endless conflicts with the representatives of imperial administration and tsarist army; negative attitude towards the allogeneous employment in various social and political fields; the fight for the domestic legislation, the language, Romanian customs and traditions; communication in the Romanian language; listening to the fiddler music etc. So, the nobility had an important role in the process of promotion of national identity and consciousness; the villagers preserved the Romanian ethos but the nobility rose up personalities: who boasted the unity with the motherland Romania, who proved Latin and Romanian character in Bessarabia, that its true language is Romanian and the history is common with the one of Principality of Moldavia before the annexation*

Fiecare colectivitate își construiește în imaginar, după cum susține Simona Nicoară, identitatea sa, își elaborează reprezentări despre alteritate, își marchează distribuția de roluri și poziții sociale¹. Totodată, conștiința despre *alții* a modelat întotdeauna conștiința despre *sine*. Privirea îndreptată spre celălalt, vecinul, apropiatul sau diferitul, dușmanul sau aliatul s-a regăsit peste tot în comunitățile istorice. Fiecare societate a dezvoltat discursuri despre *Ceilalți*, în general prea puțin amabile, dar și-a conturat propria identitate printr-o imagine avantajoasă².

Astfel, importanța identității și a alterității unei persoane sau colectivități este enormă, deoarece contribuie la dezvoltarea acelor mecanisme intime care pun în mișcare anumite comportamente sociale, reprezentând un imbold pentru anumite activități sau stând la baza creării în imaginar a unor reprezentări, atitudini, viziuni etc. În secolul al XIX-lea, nobilimea basarabeană avea identități multiple. Putem vorbi, în primul rând, despre identitatea etnică, identitatea socială, de gen, profesională etc.; deciziile luate de către nobili, comportamentul, atitudinea lor față de alte categorii sociale, alte etnii etc. erau condiționate de aceste identități. Nobilimea din Ba-

---

¹ S. Nicoară, *Mentalități colective. Imaginarul social. Istoria în durată lungă*, Cluj-Napoca, p. 157.

² *Ibidem*, p. 180.

sarabia reprezenta grupul elitar al societății. Construirea și manifestarea identităților acestui grup a constituit unul dintre pilonii de bază ai evoluției situației din Basarabia sub regimul dominației țariste. Studiarea acestei probleme se impune mai ales pentru că prin actul din 1812 a fost afectat mediul cultural-istoric tradițional din Basarabia, în regiune formându-se un nou climat spiritual, un nou mediu social și cultural³, iar administrația țaristă, prin politica promovată în regiune, a tins să influențeze identitățile – atât ale nobilimii, cât și ale celorlalte categorii sociale ale populației.

Pentru analiza imaginarului identității și alterității nobilimii din Basarabia, este necesară identificarea unor criterii care ar servi drept reper. Printre principalele criterii de determinare a identității și alterității, analizate de L. Ivanov, putem menționa limba, toposul, confesiunea, vestimentația, precum și conceptul de centru și de mecanismul care unește centrul cu periferia, principiu care funcționează la toate nivelurile: persoane, categorii sociale, națiuni, civilizații⁴. Toate aceste criterii sunt funcționale pentru analiza identității și alterității nobilimii din Basarabia. Un rol primar îl au *teritoriul și limba*, căci spațiul dintre Prut și Nistru a fost separat de Principatul Moldovei și încadrat în mod forțat în componența Imperiului Rus, cu un alt sistem politic, economic, social și cultural. Limba rusă, la început practic necunoscută, treptat, prin intermediul politicii de rusificare, a început să fie utilizată pe o scară mai largă de nobilime, care ocupa diferite funcții în sistemul administrativ. Studiarea identității nobilimii va fi, desigur, incompletă fără a analiza vestimentația, hrana, loisirul etc., care constituie elemente de bază în caracterizarea nobilimii drept categorie socială în comparație cu ceilalți membri ai societății. Totodată, Basarabia reprezenta o periferie națională „necunoscută” Centrului (administrației țariste). Din această perspectivă, instituțiile imperiale considerau nobilimea basarabeană drept o „categorie socială înapoiată” în raport reprezentanții puterii țariste centrale.

Dintre multiplele aspecte ale identității nobilimii basarabene, vom începe cu manifestarea identității naționale. Pentru a o aborda în mod adecvat, trebuie să ținem cont de specificul acestei categorii sociale. Or, puterea, ierarhia, statutul, averea, luxul etc. își fac loc cu încredere printre valorile acestei stări sociale, de multe ori fiind prioritare în raport cu naționale. Această teză este valabilă și în cazul boierilor din Principatele Române, ulterior și pentru cei din Basarabia. Pentru a înțelege schimbările care au intervenit în mentalitatea nobilimii basarabene sub dominație țaristă, vom caracteriza succint situația boierimii din Țările Române sub suzeranitate otomană, pentru a stabili felul în care reacționa și se manifesta boierimea românească în contextul regimurilor de dominație. Analizând identitatea nobilimii românești din Țara Românească și Moldova, observăm o tendință de a împrumuta stilul de viață, obiceiurile, comportamentele, vestimentația de la străini, de la *Ceilalți*, fapt reflectat în primul rând în mărturiile călătorilor străini care au trecut, în diferite perioade, prin spațiul românesc. Această simbioză a mai multe stiluri nu este o noutate a secolului al XIX-lea, dar parcurge ca un fir roșu evoluția boierimii în

³ I. Jarcuțchi, *Comisia Gubernială Științifică a Arhivelor din Basarabia (sfârșitul secolului XIX - începutul secolului XX)*, Chișinău, 2012, p. 24.

⁴ A se vedea pentru detalii: L. Ivanov, *Imaginea rusului și a Rusiei în literatura română. 1840-1948*, Chișinău, 2004, pp. 106-109.

calitate de categorie socială privilegiată românească. Interferențele s-au amplificat pe parcursul întregului secolul al XVIII-lea, odată cu instaurarea regimului fanariot, căci, cum menționa istoricul Elias Regnault, referindu-se la boierii pământeni și la încadrarea acestora în administrația fanariotă, „...boierii sunt cei întâi curtezani ai streinului, grabnicii ospătători ai năvălitorului, cărui îi deschid casele lor...”⁵. Boierii mari au adoptat de la domnii fanarioți, până în cele mai mici detalii, stilul de viață țârgărădean (mai mult turcesc decât bizantin), de la îmbrăcăminte și mobilier până la gusturile alimentare, iar cultura lor (în înțelesul restrictiv al cuvântului) e aproape exclusiv grecească⁶. Prințul de Ligne⁷, trecând prin spațiul românesc, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, constata că „Constantinopolul dă tonul pentru Iași, așa cum Parisul îl dă pentru provincie...”⁸. Războaiele austro-ruso-turce care se desfășurau pe teritoriul Țărilor Române, chiar dacă au sporit necazurile poporului, au născut totuși condiții prielnice trezirii năzuințelor naționale și reluării comerțului pe scară largă cu Europa. Boierimea și burghezia, care abia se năștea, adopta cu patimă într-o singură generație îmbrăcăminte, purtările și ideile Occidentului, pregătind totodată revoluția viitoare⁹. La aceeași concluzie ajunge și istoricul român Nicolae Iorga. Analizând scrisorile boierilor din secolele XVI-XIX, autorul susține că „de-odată se trece acum, sub influența maștrilor «de limbi și de danț», a ofițerilor ruși și austrieci din armatele de ocupație, a cetirii gazetelor și cărților aduse prin consulate și a călătoriilor în Apus, la forme nouă de viață, pe care firește că boierimea le primește cea dintâi”¹⁰. Faptul că boierimea din Țările Române accepta elementele noi venite din străinătate este descris și de călătorii străini care au trecut prin Țara Moldovei și Țara Românească la sfârșitul secolului al XVIII-lea - începutul secolului al XIX-lea. Dimitrie Bantâș-Kamenski¹¹, trimis în Serbia și trecând prin Moldova în 1808¹², relatează în scrisorile sale despre boierimea moldovenească că „boierii poartă haine turcești, iar soțiile lor europene...”¹³. Mențiuni mai detaliate întâlnim la Rochechouart¹⁴: „Societatea ieșeană, ca și aceea a Bucureștilor, înfățișa atunci un spectacol ciudat: bărbații, cu veșminte lungi, purtând bărbi mari, acoperiți cu căciuli numite calpac [...] investmântați cu stofele cele mai bogate, încălțați cu papuci turcești, în sfârșit păstrând un exterior cu totul oriental; erau oameni foarte distinși prin educația și manierele lor europene, cei mai mulți vorbeau franceza cu o mare perfecțiune și cu

⁵ G. Platon, A. F. Platon, *Boierimea din Moldova în secolul al XIX-lea. Contextul european, evoluție socială și politică (Date statistice și observații istorice)*, București, 1995, pp. 60-61.

⁶ N. Djuvara, *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne (1800-1848)*, București, 1995, p. 11.

⁷ Prinț de Ligne (Charles-Joseph), originar din Bruxelles, soldat în armata austriacă. A fost trimis de Iosif al II-lea să participe pe lângă armatele lui Potemkin la asediul de la Ociakov. N. Djuvara, *op. cit.*, p. 343.

⁸ N. Djuvara, *op. cit.*, p. 99.

⁹ *Ibidem*, p. 11.

¹⁰ N. Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de Domni*, ediția a II-a, Vălenii de Munte, 1925, p. VII.

¹¹ Dimitrie Bantâș-Kamenski (1788-1850) – viitor istoric, guvernator la Tobolsk și Vilna.

¹² Gh. Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 165.

¹³ *Ibidem*, p.172.

¹⁴ Rochechouart realizase în 1806-1807 o călătorie la Iași, participând, alături de ducele Armand-Emmanuel de Richelieu, guvernatorul Odesei, la războiul ruso-turc din 1806-1812.

expresii aise...¹⁵. În același context, referindu-se la boierimea primei jumătăți a secolului al XIX-lea, istoricul Cristian Ploscaru menționează că aceasta „a trebuit peste noapte să-și abandoneze vechile deprinderi și cunoștințe, transmise pe calea unei îndelungate experiențe istorice, adânc implantată în moravuri și în mentalitate [...] să vorbească o limbă străină alta decât greaca sau turca, să guste un tablou sau o piesă de teatru, să citească o revistă de cultură sau să-și facă o bibliotecă respectabilă”¹⁶. Această simbioză de „mode” are, în viziunea noastră, mai multe explicații. În-săși amplasarea geografică a Țărilor Române contribuie la realizarea acestui melanj. Occidentul a fost un exemplu atractiv pentru nobilimea din spațiul românesc, iar Orientul și-a lăsat amprenta în primul rând prin instituirea regimului de suzeranitate. În plus, să nu trecem cu vederea contextul istoric în care se produc aceste schimbări: Țările Române în permanență au fost supuse influențelor – la început ale Poloniei și Ungariei, apoi ale Imperiului Otoman, Imperiului Habsburgic și Imperiului Rus, iar boierimea românească încerca să stabilească un parteneriat eficient cu statele vecine, pentru a-și menține moșiile, dregătoriile etc.

Astfel, putem constata că la începutul secolului al XIX-lea boierimea Țării Moldovei reprezenta acel melanj de „mode și veșminte” între Occident și Orient, realizat sub influența atât a situației interne, cât și a celei externe. Iar manifestarea identității etnice se intercalează cu cea socială, căreia, considerăm, la acel moment, reprezentanții boierimii îi acordau mai multă prioritate.

În general, studierea manifestărilor identității etnice a boierilor din Țara Moldovei și ulterior din Basarabia este problematică, deoarece procesul de formare a națiunii române încă nu era definitivat. Istoricul român A. Pippidi a stabilit că la baza construcției identitare se află o combinație de factori precum: numele național propriu, limba națională, comunitatea de religie, apariția unei istoriografii naționale, unitatea politică, implicit existența unui stat național/etnic propriu, identitate culturală bine definită și dezvoltată¹⁷, care, în spațiul românesc, se afirmă în secolul al XIX-lea, când teritoriul dintre Prut și Nistru era deja în componența Imperiului Rus. Deci, analizând manifestarea identității naționale la nobilimea din Basarabia, trebuie să constatăm faptul că populația din Basarabia încă nu se percepea drept parte a națiunii române, deoarece formarea și dezvoltarea națiunii este un proces complex și de lungă durată.

De fapt, boierimea din Basarabia reprezenta, în anul 1812, aceeași categorie socială privilegiată ca și cea din întregul Principat al Moldovei. Pe lângă cele analizate, trebuie să constatăm și influența politicii imperiale promovate de administrația rusă, care urmărea să deznaționalizeze și să rusifice boierimea autohtonă, precum și specificul acestei stări sociale – dorința de a-și păstra cu orice preț drepturile și privilegiile. Problema privind identitatea nobilimii din Basarabia devine și mai complexă

¹⁵ Gh. Bezviconi, *op. cit.*, pp. 162-163.

¹⁶ C. Ploscaru, *Câteva considerații privind influența franceză asupra culturii politice din Principatele Române în primele patru decenii ale veacului al XIX-lea*, în *Studii și materiale de istorie modernă*, vol. 25, 2012, p. 54.

¹⁷ I. Șarov, A. Cușco, *Identitatea națională a basarabenilor în istoriografia rusă din secolul XIX, în Basarabia: dilemele identității*, Iași, 2002, p. 31.

din cauza componenței etnice variate a acesteia, precum și a politicii coloniale promovate de administrația imperială în noua provincie anexată. În Basarabia, imediat după anexare, identificăm 836¹⁸ de nobili, majoritatea de naționalitate română, iar în 1897, conform Recensământului populației din Imperiul Rus, nobilimea întrunea 21.863 de persoane¹⁹. Cauza acestei creșteri nu este dictată doar de evoluția demografică, dar și de politica colonială promovată de administrația imperială. Astfel, în componența nobilimii din Basarabia, pe lângă nobilii români, întâlnim și nobili ruși, polonezi, greci, ucraineni²⁰ etc., fapt ce a influențat manifestarea identității naționale la nobilimea din teritoriul dintre Prut și Nistru. Toate acestea au afectat calitatea acestei categorii sociale, luate în ansamblu²¹. În rezultat, este puțin probabil ca această „nouă nobilime”, care pune accentul în primul rând pe privilegiu, funcții și proprietate, să poată promova valorile naționale.

Astfel, după anexarea Basarabiei, o parte din boierime pleacă peste Prut, vânzând moșiile (proces tratat drept formă de manifestare a identității naționale), alții, din contra, se stabilesc cu traiul în noua regiune, încearcă să se încadreze în serviciul administrativ țarist, depun jurământ de credință și manifestă afecțiune față de stat și monarhul rus. Faptul că după anexare nobilii au depus jurământ de credință este analizat și de C. Tomescu. Acesta prezintă textul jurământului depus lui Alexandru I și Scaunului imperial, la 8 februarie 1813, de boierii moldoveni Dimitrie Râșcanu, Ioan fost paharnic, Metodie Donici, Panainte Catargi, în care se preciza: „cu credință și fără de fățarie a sluji și întru toate a fi supus, necruțând viața mea până la ultima picătură de sânge”²², aceștia urmând să contribuie prin toate metodele și mijloacele posibile la dezvoltarea și mărirea imperiului. Totodată, aceste jurăminte erau date de către reprezentanții nobilimii atunci când participau la alegerile nobiliare, organizate o dată la trei ani, sau când erau numiți în funcție, ei urmând să aleagă persoane ce să slujească statul cu bună-credință²³. Aname prin depunerea acestor jurăminte de credință administrația țaristă tindea să „disciplineze” societatea nobiliară din Basarabia și, în general, din imperiu. Existența unei nobilimi/dvorenimi credincioase, supuse și disciplinate reprezenta un avantaj în dezvoltarea statului, însă pentru nobilimea basarabeană această politică de uniformizare a constituit și un cadru propice pentru limitarea manifestărilor identității naționale.

¹⁸ L. T. Boga, *Populația (etnografia și statistica)*, 1922, p. 24.

¹⁹ Н. А. Тройницкий (coord.), *Первая всеобщая перепись населения Российской Империи 1897 г.*, vol. III, Бессарабская губерния, издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел, Sankt-Petersburg, 1905, p. 21.

²⁰ ANRM, F. 88, inv. 1, dos. 74, 127, 136, 140, 150, 179, 307; inv. 2, dos. 372, 375 etc.

²¹ F. F. Vișel prezintă tipajul boierului nou din Basarabia, care are drept scop principal achiziționarea moșiilor, îmbogățirea rapidă și ocuparea funcțiilor administrative în baza istoriei a două persoane: I. Pruncul și Bălănescu Rosseti. *A se vedea detaliat*: Ф. Ф. Вигель, *Замечания на нынешнее состояние Бессарабии*, писано в октябре 1823 года, Moscova, 1892, p. 12.

²² C. N. Tomescu, *Diferite știri din arhiva Consiliului eparhial – Chișinău*, în *Arhivele Basarabiei. Revistă de istorie și geografie a Moldovei dintre Prut și Nistru (Chișinău)*, nr. 4, 1933, p. 311.

²³ Vezi textul jurămintelor: ANRM, F. 88, inv. 1, dos. 101, ff. 129-129v; ANRM, F. 88, inv.1, dos. 1910, ff. 227, 228.

Urmărind același scop de uniformizare, „disciplinare” și rusificare a nobilimii basarabene, administrația țaristă a acordat în permanență decorații, premii, diplome și ranguri (conform Tabelului celor 14 ranguri instituit de Petru cel Mare). Evoluția nobililor din Basarabia în cariera de funcționar al administrației civile sau de militar este dovedită de formularele de serviciu²⁴, de listele funcționarilor aleși la alegerile nobiliare²⁵, precum și de ordinele propriu-zise care se referă la acordarea rangurilor civile persoanelor din întregul imperiu, fiind inclusă și regiunea/gubernia Basarabia²⁶. Majoritatea nobililor din Basarabia dețineau decorații, diferite ca semnificație și valoare, însă toate au fost acordate pentru „serviciul și credința” față de administrația imperială.

Astfel, o parte a nobililor din Basarabia s-a lăsat ademenită de privilegiile administrației țariste, uitând, considerăm, în aparență de propria identitate sau, mai bine-zis, acționând de pe poziția de nobil. Acest fapt devine vizibil analizând lucrările funcționarilor ruși și ale călătorilor care au trecut prin Basarabia. N. V. Lașkov, în lucrarea sa dedicată centenarului anexării teritoriului dintre Prut și Nistru la Rusia, referindu-se la boierii din Basarabia, menționa: „Boierii moldoveni în trecut se îmbrăcau în halate de mătase (antereu), încinse cu un șal, iar pe deasupra purtau cațaveică de blană...”²⁷. Sintagma „în trecut” invocă faptul că reprezentanții nobilimii au dat uitării vechile tradiții de a se îmbrăca în stil oriental, deși procesul nu a fost ușor și de scurtă durată. Al. Veltman menționează că la 1818, când țarul Alexandru I a efectuat o vizită în Basarabia, deși soția rezidentului plenipotențiar al Basarabiei, general-locotenentul A. Bahmetev, Viktoria, a pregătit societatea, oricum: „Cucoanele sosite s-au îmbrăcat în tot luxul Orientului și al Europei...”²⁸. Aceste mențiuni demonstrează că boierii din regiunea pruto-nistreană păstrau tradițiile de până la anexare. Ulterior însă situația s-a schimbat, după cum menționa A. Nakko, contemporan al acelor metamorfoze: în societatea basarabeană, încet-încet rezistența națională pasivă a boierilor moldoveni a slăbit. Relațiile cu funcționarii și militarii ruși, înscrisurile, dorința de a-și plasa copiii în armată, în funcții, de a le face stagiul în armată, nevoile administrative, comerciale au împins această categorie socială spre legături mai strânse și mai intime cu societatea rusească, cu viața rusească. De aici au apărut și un șir de schimbări ale moravurilor, tradițiilor, obiceiurilor și ideilor nobilimii din Basarabia. Această cotitură în societatea basarabeană s-a produs în anii 1830, când pe scenă a apărut noua generație, născută și educată în Basarabia sub influența spiritului rusec²⁹. Despre schimbarea generațiilor și, odată cu aceasta, a viziunilor, atitudinilor relatează nobilul Pavel Krușevan. Acesta susținea că odată

²⁴ ANRM, F. 88, inv. 1, dos. 1902, 1910, 1912, F. 88, inv. 2, dos. 372, 373 etc.

²⁵ ANRM, F. 88, inv. 1, dos. 101 (1825), dos. 663 (1834), 1912 (1874), 1967 (1878), F. 88, inv. 2, dos. 390 (1841).

²⁶ ANRM, F. 88, inv. 1, dos. 1926.

²⁷ Н. В. Лашков, Бессарабия к столетию присоединения к России 1812-1912. Географический и историко-статистический обзор состояния края, Chișinău, 1912, p. 54.

²⁸ Ș. Ciobanu, *Chișinăul*, Chișinău, 1996, pp. 24-25.

²⁹ А. Накко, Бессарабская область в историческом, экономическом и статистическом отношении (рукопись), Chișinău, 1879. (Manuscrisul se păstrează în Fondul de manuscrise al bibliotecii Universității de Stat din Odessa), f. 150.

cu trecerea timpului „bătrânii și bătrânele, care plângeau la auzul *Doinei*, au dispărut, iar noua generație, ocupând locurile lor, a uitat treptat și de ei și de *Doindă*”³⁰. În aceeași ordine de idei, N. V. Lașkov susținea că în persoana celor care au învățat în școlile din Basarabia administrația imperială a căpătat „slugi credincioase”, împrăștiate în toate colțurile imperiului și manifestând dragoste sinceră față de Țar și față de Rusia³¹. Căci, așa cum gândea boierul Mavrocosta, unul dintre personajele lui D. C. Moruzi, „...urmașii îi voi crește în neam rusesc, tot în neam rusesc se vor căsători, devenind după câteva spițe Ruși ca toți Rușii”³². Pe cât de real este acest proces de transformare/rusificare a nobilimii basarabene urmează să vedem, pentru că acesta este aparența, sau ceea ce dorea să vadă administrația țaristă; în realitate însă acest proces de rusificare nu s-a realizat definitiv.

Procesul de încadrare a nobilimii din Basarabia în viața imperială și tendința administrației țariste de a distruge identitatea ei anterioară s-a manifestat și prin schimbarea numelui de familie. D. C. Moruzi prezintă exemple de rusificare a numelui: „Iancu fiul lui jupan Nicolae, Pâine rece, devenea Ivan Nicolaevici Tverdohleb; Niță al lui Agapie Dumitriu – Nikita Agafonovici Dimitrov, iar Gheorghe Rotaru devenea Kolesnikov și așa mai departe”³³. Acest fenomen e confirmat, de exemplu, și de datele din jurnalul proceselor-verbale ale Adunării Deputaților Nobilimii pentru anul 1875. Astfel, la 30 ianuarie 1875, într-o ședință a Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia, este analizată problema modificării numelui de familie din Fedosiu în Feodosiev. În actele prezentate la Divanul Principatului Moldova, din 5 martie 1814, și în Hrisovul domnului Moldovei Scarlat Calimachi, din 10 martie 1814, se pomenește Sandul Fedosiu, medelnicer, fiul lui Sava Fedosiu; însă, în primele documente emise de administrația țaristă familia este scrisă în limba rusă – Feodosiev. În hotărârea Comisiei pentru confirmarea titlurilor nobiliare din 27 iulie 1821 familia Sandul Fedosiu se regăsește ca Feodosiev. La 31 iulie 1845 Senatul Guvernator confirmă același nume de familie – Feodosiev³⁴.

Chiar dacă aceste materiale indică asupra faptului că nobilimea basarabeană din secolul al XIX-lea și-a promovat propriile interese, făcând tot posibilul pentru a atenua ceea ce putem numi identitatea ei etnică, avem date care sugerează contrariul. Pentru că acțiunile acestora, pe lângă scopul de a-și promova propriile interese și de a-și apăra drepturile și libertățile, de foarte multe ori au un profund substrat național și promovează valorile naționale, conștiința de neam. Istoricii I. Șarov și A. Cușco identifică, în baza lucrărilor autorilor ruși din secolul al XIX-lea, trei momente legate de circumstanțe istorice, militare sau politice, prin care autohtonii din Basarabia și-au manifestat atitudinea față de dominația țaristă: atitudinea negativă a populației locale față de armata de ocupație în anii premergători anexării, emigrarea în masă peste Prut a basarabenilor în primii ani de stăpânire rusă și rezistența boierimii locale

³⁰ П. Крушеван, Дойна, în И. Ижболдина, «Живая старина» в произведениях русских литераторов Бессарабии конца XIX - начала XX вв., Chișinău, 2012, p. 116.

³¹ N. V. Lașkov, *O sută de ani de la trecerea Basarabiei către Rusia, 1812-1912*, Chișinău, 1912, p. 60.

³² D. C. Moruzi, *Pribegi în țară răpită*, Iași, 1912, p. 34.

³³ *Idem*, *Basarabia și viitorul ei. 1812-1905*, București, 1905, p. 54.

³⁴ ANRM, F. 88, inv. 1, dos. 1928, f. 10, 10v, 11.

față de măsurile centralizatoare³⁵. Anume acest ultim aspect este cel care ne interesează: modelele, comportamentele, acțiunile prin care nobilii din Basarabia și-au manifestat identitatea.

Nobilul basarabean D. C. Moruzi menționa că, într-adevăr, odată cu anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus, boierimea autohtonă a fost pusă în fața unei dileme: „ori rămâi credincios neamului, ori împăratului”³⁶. Adică nobilimea trebuia să aleagă între a deține statutul de nobil cu tot complexul de privilegii, care includea și promovarea politicii țariste, sau să piardă totul – moșiile, drepturile, privilegiile. Totuși, D. C. Moruzi susține că nobilii din Basarabia „împăcau foarte lesne în cugetul lor aceste două părți opuse ale dilemei...”³⁷. El prezintă exemplul boierului Andronache Donici. Acest boier „ținea la Chișinău caifet rusec” și îi cinstea pe musafiri „după datinile rusești, cu obișnuitul pahar de ceai [...] îmbrăcat după ultima modă [...] rar să-l întâlnești pe uliță fără ordinul Sfintei Ana la gât”³⁸. „Veropodanâii”, boierul Andronache „vorbea rusește, mânca bucate rusești și bea la ceai rusec toată iarna și veșnic era vârat pe la guvernator și pe la toți rușii...”³⁹. La țară însă era altfel de om: „îl găseai veșnic în cerdac [...] îmbrăcat după vremea de afară. Acolo te cinstea cu dulcețe și cafele, iar masa lui era curat moldovenească! Căci așa avusese înțelegere cu cucoana D-sale: la oraș să fie ruși ca toți rușii, iar la țară neași moldoveni”⁴⁰. La țară venea „să se odihnească și să se întremeze în huzurul și după obiceiurile în care fusese născut; așa că gospodăria și casele de la moșie erau mai mult de răzeș chiabur decât de boier mare și de neam, cum era”⁴¹. Nobili ca Adronache Donici, care indirect și-au păstrat identitatea, erau foarte mulți în Basarabia⁴². D.C. Moruzi, prezentând o listă de boieri⁴³ pe care i-a cunoscut personal, îi caracterizează ca fiind cei care și-au păstrat identitatea națională. El scria că „se făleau de a fi boieri moldoveni, vorbind între ei românește, trăind românește în casele lor și fălindu-se cu neamul și obârșia”⁴⁴. O altă afirmație a lui Moruzi era că ei ascultau muzică națională și gândeau românește: „Nu odată, am văzut pe acești patrioți ruși cu idei panslaviste

³⁵ I. Șarov, A. Cușco, *op. cit.*, p. 31.

³⁶ D. C. Moruzi, *Rușii și Români*, prefață de N. Iorga, Chișinău, 2001, p. 13.

³⁷ *Ibidem*, p. 13.

³⁸ D. C. Moruzi, *Pribegi în țară răpită*, Iași, 1912, p. 150.

³⁹ *Ibidem*, p. 151.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 150.

⁴¹ *Ibidem*, p. 151.

⁴² Dubla ipostază a nobilimii basarabene se menține și la începutul secolului XX, fapt descris de Gheorghe Ghibănescu, care a trecut prin Basarabia în 1912. Acesta, referindu-se la Lev Aristide Casso (nobil basarabean care a deținut funcția de ministru al instrucțiunii publice din Rusia) susține că acesta „circulând în imperiul rusec face o politică imperialistă, nu naționalistă. De altfel, când vine la moșie [...] d.Caso e moldovean de-ai noștri, dar mai departe nu”. *Vezi*: Gh. Ghibănescu, *Impresii și note din Basarabia*, Chișinău, 2001, p. 40.

⁴³ În această listă se regăsesc: Andrieș, Balș, Bodescu, Bantoș, Buznea, Cantacozino, Catargiu, Catacazi, Cazimir, Ciolac, Cristea, Kalmutki, Caso, Dabija, Dicescu, Donici, Frunzetea, Gafenco, Glafcea, Gusti, Hâjdău, Harting, Leonard, Leondariu, Lazo, Mazaraki, Melega, Moraru, Nacu, Roseti, Rusu, Rali (Arbore), Râșcanu, Scrivnu, Sinescu, Teodosiu, Tomuleț, Vrabie, Zota. *Vezi*: D. C. Moruzi, *Rușii și Români*, prefață de N. Iorga, Chișinău, 2001, p. 102.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 102.

ascultând vreo doină, cu ochii plini de lacrimi” și „apoi dvoreanul basarabean, e cult și inteligent, deși cultura lui e rusească, inteligența lui e însă latină, deci superioară inteligenței slave”⁴⁵.

Va suferi eșec și încercarea de a rusifica nobilimea basarabeană prin a o îndepărta de Patrie, prin trimiterea reprezentanților ei în diferite regiuni și gubernii ale Imperiului Rus. De exemplu, căpitanul Ion Măcărescu⁴⁶ locuia în Moscova, unde deținea funcția de ajutor al Comandantului Închisorii Militare din Moscova și de unde a depus cererea ca Iulia, Eugenia, Ioan și Serghei, copiii săi, să fie confirmați în titlul nobiliar și introduși în Cărțile Genealogice ale dvorenimii din Basarabia⁴⁷. Reprezentantul aceleiași familii, Arcadii Măcărescu, care locuia în Herson, solicita confirmarea nobleței pentru fiii săi Gheorghe și Leonid⁴⁸.

De fapt, scopul urmărit de administrația imperială rusă prin asemenea transferuri era că acestea să contribuie la rusificare: „de nu i-au lăsat cei mari acolo, e pentru ca să uite de neam și de limbă; căci împăratul le-a răpit țara”⁴⁹. Dar, în viziunea contemporanului D.C. Moruzi, acest fapt nu le-a reușit: deși copiii acestor înstrăinați au fost născuți pe pământ străin, ei vor avea chipul și credința neamului; li se vor împărtăși cele trăite de părinții lor în patrie și li se va crea o atitudine și mai profund afectivă față de ele, „pentru că tata i le va povesti printre lacrimi și cu tot focul ce-l arde în suflet”⁵⁰. Atunci „și el [nobilul], și ei [copiii lui] se deprind a avea două limbi și două cugete: o limbă și un cuget, ascunse amândouă, pentru cele frumoase și sfinte; o limbă și un cuget, amândouă pe față, pentru cele urâte și blestemate”⁵¹. D. C. Moruzi își amintește cu ironie despre felul în care mama îl purta în șalvari: „vedeți, vă rog, că mama mă purta pe atunci rusește, cu niște șalvari de catifea neagră, socotind, biata femeie, că o să-i umplu cu dragoste pentru împărat și împărăție, iar de acolo se va sui dragostea până la inimă”⁵². D. C. Moruzi prezintă păstrarea caracterului național al populației din Basarabia, inclusiv al nobilimii, și eșecul procesului de rusificare, inclusiv prin personaje literare. Titii, un copil de 8 ani (în care criticii literari îl văd pe însuși autorul) răspunde părinților săi (boieri veniți din Moldova) care susțin că sunt ruși: „Da! Ruși! și d-ata nu știi nici un cuvânt rusește, iar tata vorbește stricat. Nu văd eu cum zâmbesc rușii când vorbește d-lui! D-voastră sunteți niște ruși de aceea ca împăratul și cei mari de la Petersburg, care vorbesc între ei numai franțuzește și poruncesc rușilor ce să facă ca să nu dea în gropi”⁵³. Prin faptul că aceste concluzii aparțin unui copil, D. C. Moruzi, în viziunea noastră, vrea să accentueze naivitatea administrației țariste, care considera că procesul de rusificare și deznaționalizare va reuși.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 106.

⁴⁶ ANRM, F. 88, inv.1, dos. 769, f. 96.

⁴⁷ ANRM, F. 88, inv.1, dos. 769, f. 98, 98v.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 119.

⁴⁹ D. C. Moruzi, *Rușii și Românii*, prefață de N. Iorga, Chișinău, 2001, p. 19.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 19.

⁵¹ *Ibidem*, p. 20.

⁵² D. C. Moruzi, *Pe malurile Răutului*, în: D. C. Moruzi, *Scrieri*, vol. II, Chișinău, 2014, p. 187.

⁵³ D. C. Moruzi, *Pribegi în țară răpită*, Iași, 1912, p. 149.

Faptul că nobilimea basarabeană a manifestat pe întreg parcursul perioadei de dominație țaristă sentimente naționale, specifice identității sale românești, este confirmat de numeroasele conflicte ce au avut loc între aceasta și funcționarii ruși din cauza că nobilimea voia să rămână în vigoare vechea legislație moldovenească, să mențină limba română ca limbă oficială etc. Este bine cunoscut conflictul cu generalul I. M. Harting, care avea intenția să introducă în Basarabia legislația rusă și să transforme regiunea într-o gubernie rusească. Pentru a înlătura acest pericol, reprezentanții nobilimii locale au adresat cinci plângeri, primele patru la Petersburg: împăratului Alexandru I, Comitetului de Miniștri, Consiliului de Stat, Președintelui Consiliului de Stat, contele Saltikov și una separată, Exarhului și Mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, prin care cereau păstrarea legislației autohtone, făcând referire la *Codul Calimach* din 1817, *Codul Valah* al lui Ipsilanti din 1780, *Hexabiblul* lui Armenopol din 1345 și la *Pravilile* lui Vasile Lupu⁵⁴. Un alt eveniment ce ar merita menționat este conflictul din 1819 dintre generalul Bahmetev, rezidentul plenipotențiar al Basarabiei, și reprezentanții nobilimii din cadrul Consiliului Suprem al Basarabiei. Conflictul fusese provocat de propunerea lui Bahmetev cu privire la ordinea ședințelor Consiliului. Reprezentanții nobilimii considerau că acceptarea acestei propuneri ar fi însemnat „negarea fidelității basarabenilor”, „insultă adusă națiunii” și „lipsă de ambiție și de cinste”⁵⁵. Un alt conflict a fost provocat de un memoriu pe care viceguvernatorul Basarabiei, Filipp Vighel, îl prezentase Guvernatorului General al Novorosiei și Basarabiei, contele M. S. Voronțov. În acest text, Vighel prezenta o atitudine profund negativă față de populația moldovenească din Chișinău și cerea introducerea legilor ruse în Basarabia. Boierii moldoveni cumpăraseră de la un funcționar, în mod secret, o copie de pe acel memoriu și, după ce s-au familiarizat cu conținutul lui, s-au adresat guvernatorului cu rugămintea ca Vighel să fie îndepărtat din provincie ca „dușman al poporului moldovenesc”⁵⁶. Nobilii cereau traducerea în limba rusă a codurilor de legi românești, pentru ca acestea să fie puse în aplicare. Astfel, la 15 decembrie 1828, Adunarea Deputaților Nobilimii din Basarabia, prezidată de mareșalul regional Constatin Bașotă, la cererea Administrației Regionale, analiza raportul depus de reprezentanții Judecătoriei Județene, prin care se cerea traducerea în limba rusă a cărților lui Donici și Armenopol, care conțin toate legile specifice acestei regiuni și sunt necesare în studierea cazurilor litigioase⁵⁷. De fapt, acest demers este nu altceva decât continuarea luptei pentru păstrarea legislației autohtone. Manifestarea identității etnice a nobilimii este argumentată și prin faptul că populația Basarabiei era complet lipsită de sentimentul dinastic. Moldovenii, de exemplu, nu arătau cu ocazia morții țarului Alexandru I prea mult regret; rămâneau indiferenți: dacă n-a rămas acesta, va fi altul⁵⁸. Existența acestor „sentimente” se evi-

⁵⁴ A. Agachi, *Poziția nobilimii basarabene față de tentativele funcționarilor țariști de a suprima autonomia Basarabiei în anii 1813-1815*, în *Akademos, Revistă de știință, inovare, cultură și artă*, nr. 3, 2015, pp. 117-122.

⁵⁵ A. Boldur, *Istoria Basarabiei*, vol. II, Chișinău, 2016, p. 157.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 158.

⁵⁷ ANRM, F. 88, inv. 1, dos. 346, ff. 44-44v.

⁵⁸ A. Boldur, *op. cit.*, p. 49.

dențiază la boierii basarabeni atunci când aceștia cereau extinderea și în Basarabia a unor prevederi ale Regulamentului Organic, „care există de la 1833 la frații noștri”. Argumentând această cerere, ei menționau: „Același neam pe ambele maluri ale Prutului, identitatea vechilor legături și obiceiuri, asemănarea climei, a solului, a obiceiurilor și înclinărilor populației sătești, toate favorizează această a noastră cerere”⁵⁹.

Promovarea identității naționale s-a accentuat odată cu unirea Principatelor Române. Astfel, Charles Tissot, consulul Franței la Iași, menționa că în Basarabia unirea țărilor române și domnia lui Cuza, numit în familiile nobililor de aici Rege, provocau un entuziasm deosebit. La 18 martie 1864, consulul francez raporta că elitei politico-sociale din Basarabia, ca și din alte provincii ale imperiului țarist, i s-a cerut să se pronunțe cu privire la dimensiunile sacrificiilor pe care este dispusă să le facă în favoarea guvernului rus. Răspunsul a fost extrem de sugestiv: „Deși Basarabia fusese separată de România fără a fi consultată voința sa și deși toate sentimentele sale rămăseseră atașate străbunei sale patrii, ea își va împlini totuși obligațiile față de împărat”⁶⁰.

Dovadă faptului că nobilii basarabeni își păstrau identitatea națională românească, chiar dacă se încadrau în serviciul imperial, este și păstrarea titlurilor vechi boierești pe care le dețineau până la anexare. De exemplu, studiind procesele-verbale ale ședințelor Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia din anul 1825, constatăm că majoritatea ședințelor erau prezidate de mareșalul regional al nobilimii, Ion Constantin Bașotă, în prezența deputaților: nobilul Ion Capallo, *serdarul* Teodor Măcărescu, *serdarul* Pavel Măcărescu, *clucerul* Anton Burda, nobilul Iordachi Feodosiu⁶¹. Același proces îl identificăm analizând lista candidaților la funcția de deputați în Consiliul Suprem din Basarabia din 24 decembrie 1824: funcționarul de clasa a VII-a Ion Pruncul, funcționarul de clasa a VIII-a Iordachi Donici, funcționarul de clasa a VI-a Panainte Cazimir, nobilul Iancu Russu, *clucerul* Nicolae Cerchez, *jitnicerul* Simion Glavce, funcționarul de clasa a IX-a Teodor Krupenschi, *medelnicerul* Lupu Rossetti, funcționarul de clasa a IX-a Eremia Ianov, funcționarul de clasa a VI-a Apostolache Stamo⁶². Ulterior însă, în documentele oficiale nu mai identificăm situația respectivă, deși existau reprezentanți ai familiilor vechi boierești din Moldova. De exemplu, în 1840 membri ai Comisiei pentru revizuirea hotărârilor Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia erau: funcționarul de clasa a X-a Constantin Botezatu, funcționarul de clasa a IX-a Alexandru Deineca, funcționarul de clasa a IX-a Gheorghe Cazimir, funcționarul de clasa a XII-a Egor Stamati, funcționarul de clasa a XIV-a Ion Russo⁶³. Deși în documentele oficiale ale administrației imperiale titlurile vechi boierești sunt înlăturate, în viața cotidiană, în relațiile dintre boieri acestea s-au mai păstrat pe parcursul întregii perioade de dominație țaristă. În acest sens argumentul forte era multitudinea de cereri semnate de reprezentanți ai nobilimii ba-

⁵⁹ O. Turtureanu, *Considerente privind nivelul conștiinței naționale a elitei basarabene la răscrucea sec. XIX-XX*, în *Studii de arhondologie și genealogie*, vol. III, Chișinău, 2015, p. 99.

⁶⁰ Ș. Purici, *Istoria Basarabiei. Note de curs*, București, 2011, p. 44.

⁶¹ ANRM, F. 88, inv. 1, dos. 167, ff. 27, 27v, 28, 28v, 29, 29v.

⁶² ANRM, F. 88, inv. 1, dos. 101, ff. 226-227.

⁶³ ANRM, F. 88, inv. 1, dos. 997, f. 21.

sarabene, în care ei se identifică cu ranguri boierești moldovenești. Totodată, boierul Teodor Vârnav, scriindu-și la 1845 autobiografia, menționează că în satul Florești pe lângă familia sa mai locuiau și alți boieri: „moșul Constantin Vârnav, sulgeriu, moșul Toderașcu Vârnav, paharnic, șătrariu Ioniță Lupu etc.”⁶⁴. Anume acest fapt dovedește că deși nobilimea din Basarabia s-a încadrat în serviciul administrației țariste, nobilii își mai păstrau vechile titluri și ranguri boierești, cunoscându-și obârșia.

Faptul că nobilimea basarabeană avea idei naționale este confirmat și de modul în care acesta îi percepea pe *Ceialți*, prin nemulțumirea pe care o manifesta față de procesul de încadrare a străinilor în serviciul administrației basarabene, precum și prin modul în care aceasta își confirma noblețea. Faptul că străinilor li se permitea să ocupe funcții în Basarabia se încadra în politica bine gândită a administrației țariste; ca rezultat, funcționari devotați regimului ocupau cele mai importante funcții în administrația regională și gubernială. Prin politica de colonizare, sau de penetrare a elementelor etnice și cultural-spirituale eterogene stării de spirit, mentalității și comportamentului populației basarabene, acestea i-au fost imprimate unele trăsături specifice⁶⁵. Optarea pentru poziții și funcții, pentru respectarea drepturilor și privilegiilor deținute de nobilimea basarabeană se intercalează cu ideea etnică. Situația este reflectată și în cadrul procesului de organizare și desfășurare a alegerilor nobiliare. Chiar de la primele alegeri organizate în Adunarea Deputaților Nobilimii din Basarabia, din iunie 1818, observăm această luptă pentru putere între cele două partide: reprezentanții nobilimii autohtone și cei nou-veniți în regiune, alogeni. La 1818, în procesul organizării alegerilor, peste 100 de „nobili” cereau înlăturarea de la alegeri a șambelanului Balș; pe de altă parte, Catargi, Ghica, Balș, colonelul Șuhanov, Ermolinschi, Hâjdău, Gulac și încă 16 nobili somau la excluderea afaceriștilor Pruncul și Feodosiev⁶⁶. Aceeași situație o identificăm și în anul 1840, când la alegerile nobiliare ce urmau să se desfășoare în Basarabia s-au confruntat două „partide”: cea a nobililor recent confirmați, alogeni, în frunte cu nobilul Dimitriu, și partida națională reprezentată de nobilimea autohtonă, veche, ca: Sturdza, Cheșcu, Chiruș, Catargi, Russo, Râșcanu etc.⁶⁷.

Atitudinea pe care o manifesta nobilimea din Basarabia față de *Ceialți*, încadrați în rândul acestei clase, este reflectată de boierul/nobilul A. Nakko în lucrarea sa dedicată situației economice, politice, sociale etc. a Basarabiei după anexare. A. Nakko descrie procesul înnobilării alogenilor, făcând referință la șleahța poloneză. Frecvent, reprezentanții șleahței poloneze care veniseră aici cu doar câteva ruble în buzunar dețineau funcții în poliție sau,arendând proprietăți funciare, deveneau mari proprietari funciari. Așa, de cele mai dese ori, cei care erau cu adevărat nobili, din lipsă de resurse financiare, nu puteau căpăta documentele și dovezile care ar fi con-

⁶⁴ T. Vârnav, *O istorie a vieții mele*, Chișinău, 2007, pp. 16-17.

⁶⁵ Ion Jarcuțchi, *op. cit.*, p. 24.

⁶⁶ Gh. Bezviconi, *Familia Krupenski în Basarabia*, în *Din trecutul nostru*, 1939, nr. 10, p. 30; Ф. Вигель, Замечания на нынешнее состояние Бессарабии, писано в октябре 1823 года, Moscova, 1892, p. 12.

⁶⁷ Vezi V. Tomuleț, *Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituții, regulamente, termeni)*, Chișinău, 2014, pp. 66-74.

firmat apartenența lor nobiliară, iar cei care aveau bani, deși nu erau de proveniență nobili, obțineau acest titlu⁶⁸. Despre această stare a nobilimii existentă în general în Imperiul Rus (ura față de conaționali de altă obârșie) relatează și D. C. Moruzi, care judecând prin intermediul personajului Mavrocosta, din opera ce-i aparține, susține că poporul rus și „miroase” altfel, căci „cum se va desprimăvăra, fuga la Ciripcăul nostru, să ne spălăm plămâni de miremele rusești”⁶⁹. Și în continuare: „Nu mă voi duce să trăiesc la Petersburg... asta ar fi o jertfă peste puterile mele!... peste Nistru cred că și florile și iarba câmpului, tot altfel trebuie să miroase”⁷⁰. Atitudinea negativă față de ruși și reprezentanții administrației țariste este redată și de Olga Nakko. Referindu-se la primii ani de după anexare, autoarea menționează că „în acele vremuri elementul rus era cu totul străin pentru Basarabia. Societatea de atunci neglija funcționarii ruși, evita orice legătură, relație și cunoștință cu aceștia și în general nu utiliza deloc limba rusă”⁷¹.

Lucian Blaga susținea că identitatea românilor este definită de-a lungul veacurilor prin trei elemente: doina, plaiul și dorul⁷², care sunt specifice și pentru nobilimea din Basarabia. Căci deși administrația țaristă a tins să promoveze mazurka și valsul în loc de horă și cântecul *Боже, Царя храни* în loc de doinele poporului român, totuși acestea s-au păstrat în subconștientul nobilimii și izbucneau în diferite situații. Astfel, la balul dat în 1862, în cinstea plecării guvernatorului Fanton de Verayon, s-au făcut auzite sunetele horei vechi moldovenești, în care s-au avântat, cu lacrimi în ochi, chiar și bătrânii⁷³. Cu multe emoții și sentimente ne vorbește despre *doină* ca o taină a sufletului românesc al nobililor din Basarabia reprezentantul acesteia Pavel Krușevan. Acesta caracterizează *doina* ca fiind „cântecul popular al Basarabiei, plin de o tristețe nemărginită”⁷⁴. De fapt, autorul face o alegorie, referindu-se la soarta poporului român, căci în permanență sufletul acestuia a avut de suferit din cauza polonezilor, ungarilor, turcilor, tătarilor, cazacilor, rușilor... din care considerent P.Krușevan susține că nu e de mirare „...că până nu demult mulți basarabeni vărsau lacrimi la auzul scumpei *Doine*”. La fel, autorul susține că până prin anii 1870, la baluri, în timpul ospetelor, orchestra permanent interpreta câte o doină. Și în aceste minute, conform mărturiilor autorului, „bătrânii și bătrânele noastre obligatoriu vărsau lacrimi, clătînând cu tristețe din cap [...] în aceste lacrimi se ascundea ceva profetic și fatal”⁷⁵.

Mulți dintre reprezentanții nobilimii din Basarabia au promovat ideile naționale și și-au manifestat nemulțumirea față de regimul țarist prin „vers și proză”. Un exemplu elocvent îl reprezintă activitatea lui Constantin Stamati. Lucrările acestuia, precum poeziile *Imnul lăutei românești*, *Dragoș I*, *domnul Moldovei*, *Dorul de patrie*, *Fiica lui Decebal* etc. sunt o adevărată oază a ideilor românești în teritoriul din-

⁶⁸ A. Накко, *op. cit.*, f. 150.

⁶⁹ D. C. Moruzi, *Pribegi în țară răpită*, Iași, 1912, p. 145.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 34.

⁷¹ O. Накко, Фрикошени, în И. Ижболдина, *op. cit.*, p. 47.

⁷² I. Hirghiduș, *Identitate și alteritate în spațiul cultural românesc*, în *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu-Jiu. Seria Litere și științe sociale*, nr. 3, 2010, p. 149.

⁷³ Gh. Bezviconi, *Semimileniul Chișinăului*, Chișinău, 1996, pp. 63-64.

⁷⁴ П. Крушев, *op. cit.*, p. 115.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 115.

tre Prut și Nistru. În poezia *Un român înstrăinat*, C. Stamati pledează pentru unirea cu Moldova: „Mâhnit și pe gânduri șad posomorât, // Cu un dor nespus // Și-întristat, și dornic trăind amărât, // Mă uit spre apus... // Acolo îi viață! // Acolo-i speranță! // Să fim fericiți // De-am fi toți uniți”⁷⁶. Constantin Stamati se simțea înstrăinat și singur în Basarabia, menționând în una dintre scrisorile sale despre sine: „aducându-și aminte că este aice, în Basarabia, un român izolat ca mine, unde trăiesc trupește, iar cu sufletul în Moldova”⁷⁷.

Aceleași idei naționale le întâlnim și în operele lui Matei Donici: „Căci poporul creștinesc // Poartă nume românesc // Și-i în țara Basarabă, // ce de Ruși făcută roabă”⁷⁸. Poate că în nicio scriere apărută în Basarabia sub dominația țaristă nota protestului împotriva regimului străin n-a fost așa de bine pronunțată, așa de viguroasă, ca în poeziile lui Matei Donici, poate că niciun scriitor basarabean n-a avut o conștiință națională așa de limpede cum o vedem la el. Pentru confirmare prezentăm doar câteva crâmpie din poezia scrisă la Odessa, în anul 1869, intitulată *Soarta*: „...Căci soarta me a presupus// Să mă fac pe-aicea Rus,// Să mă fac eu porcotină// Și de-a Rusului scatină.// [...] Să port numele de Rus//Și să fiu avan supus// La poporul ista crud// Ce năbușit-au până la Prut// [...] Și rupt de vatra părintească//Am răsărit în țara cea rusească”⁷⁹. Aceste versuri, scrise la un moment crucial atât pentru Imperiul Rus, care se afla în perioada reformelor, și se simțea mai puternic ca niciodată, cât și pentru poporul român, ca rezultat al unirii Țării Moldovei cu Țara Românească, al formării statului România, marchează renașterea idealului basarabenilor și trezirea de noi speranțe pentru poporul basarabean, inclusiv pentru o parte din nobilimea din Basarabia.

Din corespondența lui Alexandru Hâjdeu cu fiul său, Bogdan-Petriceicu Hașdeu, în legătură cu unirea Moldovei și Țării Românești în anul 1859, precum și din *Epistolă către Români*, extragem următoarele: „Cu dragoste frățescă, frați români, mă bucur că v-ați unit [...]; primiți aceste urări ale mele ca un glas sufletesc al unui frate, pentru că eu sunt trup din trup și os din aceleași oase, din care sunteți plămădiți voi, și în vinele mele curge același sânge românesc care curge în vinele voastre”⁸⁰.

Ideea românității poporului din Basarabia este un leitmotiv și în opera nobilului Gheorghe Gore, *Viața socială în Moldova înainte de 1812* (1860) – un manuscris descoperit și studiat de cercetătoarea Maria Danilov. În această lucrare, autorul demonstrează că teritoriul dintre Prut și Nistru este unul românesc. Românii, susține autorul, locuiesc între Nistru, Munții Carpați, Tisa, Dunărea și Marea Neagră, care sunt frontierele naturale ale românilor: „se pare este așezat astfel pentru a aduna între limitele sale un singur popor, care se numește în limba sa Români”⁸¹.

⁷⁶ C. Stamati, *Scrieri*, text îngrijit, studiu introductiv, note, comentarii, bibliografie și glosar de Vasile Ciocanu, Chișinău, 1993, p. 74.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 469.

⁷⁸ Ș. Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânire rusă*, Chișinău, 1992, p. 204.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 202.

⁸⁰ A se vedea detaliat conținutul *Epistolei către Români* în Z. C. Arbore, *Basarabia în secolul XIX*, Chișinău, 2001, pp. 664-667.

⁸¹ M. Danilov, *Un manuscris inedit din arhiva lui Paul Gore (1860)*, în *Tyragetia* vol. X (XXV), 2016, nr. 2, p. 204.

Analiza operei unui alt nobil basarabean, D.C. Moruzi, ne permite să identificăm perceperea istoriei ținutului dintre Prut și Nistru în secolul al XIX-lea. Acesta susține ideea că Basarabia este pământ românesc, ocupat cu forța la 1812: „...Basarabia, această scumpă și nenorocită provincie, ruptă chiar din trupul Țării Moldovei, sânge din sângele nostru românesc...”, căci „apa Prutului, menită de Dumnezeuire a scălda două maluri românești, a fost preschimbată de patimile lumești în ziduri de hotare”⁸². Totodată, scriitorul neagă ideea lansată de autorii ruși A. Zașciuk și A. Batiuşkov, care încearcă să identifice în strămoșii poporului dintre Prut și Nistru pe slavi. Susținând ideea latinității poporului român, D.C. Moruzi afirmă că Basarabia este parte componentă a spațiului românesc: „...Basarabia însă a fost a noastră de la descălciătoare, a împărțășit gloriile și suferințele noastre, a avut cu noi o limbă, o istorie și o credință”⁸³ și aici printre reprezentanții nobilimii, ruptașilor și mazililor „...mai este câte un bunic, vechi...vechi de tot...: născut pe malurile Tibrului...”⁸⁴. Atitudinea lui D.C. Moruzi față de Basarabia reiese și din îndemnul de a trece Prutul, adresat cititorilor, pentru a se convinge „...cât e de mănos, de mândru și de scump inimilor românești acest parmac rupt din trupul țării noastre, acest ținut frumos ce se numește Basarabia: unde fiecare oraș, fiecare sat, fiecare piatră, pot zice, e o amintire sfântă a trecutului nostru falnic și unde au știut să dăinuiescă împotriva tuturor asupritorilor, a tuturor prigonirilor și uneltirilor, aproape două milioane de frații noștri cei mai apropiați”⁸⁵.

Prin urmare, mulți dintre reprezentații nobilimii basarabene autohtone au promovat și păstrat idei naționale în Basarabia, manifestate prin realizările lor în domeniul vieții politice, sociale, dar și culturale. Căci dezideratul acestora era cel al unirii, de a vedea o Românie întregită între Tisa și Nistru, înglobând în cuprinsul ei Basarabia, Bucovina, Transilvania și Banatul, de a putea vorbi, citi și scrie românește⁸⁶. Aceste lucrări apar în special în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când, conform mențiunilor lui Charles Tissot, consulul Franței la Iași, în mentalitatea elitei basarabene s-a produs o schimbare de mare importanță: basarabenii nu se mai mulțumeau să nu devină slavi, ci „tind energetic” să redevină români⁸⁷.

Analizând manifestările identității naționale a nobilimii din Basarabia trebuie să ținem cont și de procesul de formare a națiunii române în general. Istoricul Miroslav Hroch susține că în procesul de formare a națiunii o importanță deosebită o are mișcarea națională. Autorul identifică 3 faze (A, B, C) structurale în desfășurarea unei mișcări naționale. Analiza lor ne permite să constatăm că în Basarabia întreg secolul al XIX-lea a fost cuprins în faza A (când energia activiștilor a fost orientată spre studierea limbii, culturii, istoriei etc.) și în faza B (apar generații noi care încearcă să atragă de partea lor mai mulți reprezentanți, pentru realizarea planului de creare

⁸² D. C. Moruzi, *Rușii și Români*, prefață de N. Iorga, Chișinău, 2001, p. 85.

⁸³ *Ibidem*, p. 87.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 50.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 70.

⁸⁶ A. Boldur, *op. cit.*, p. 169.

⁸⁷ Ș. Purici, *op. cit.*, p. 44.

a viitoareii națiuni)⁸⁸. Astfel, popoarele care se aflau sub dominație străină, precum românii, pentru a-și defini identitatea și caracterul „național” comun, în calitate de națiuni „culturale” au citat ca factori de originalitate și unitate originea și trecutul istoric, limba comună, precum și particularitatea psihicului colectiv, numită „geniu” sau „spirit”⁸⁹. În acest context trebuie să menționăm că în Basarabia nobilimea a avut un rol important în procesul de promovare a conștiinței naționale, pentru că dacă țărăniile au fost cei care au păstrat spiritul românesc, din rândul nobililor s-au ridicat acele personalități care au promovat unirea teritoriului dintre Prut și Nistru cu România, care au demonstrat latinitatea și romanitatea celor din Basarabia, că adevărata limbă este cea română, iar istoria a fost una cu cea a Țării Moldovei până la anexare.

De fapt, cele sus-menționate ne permit să constatăm că identitatea nobilimii din Basarabia este una complexă, ca și a oricărei persoane sau comunități, fiind destul de complicat a o descrie și analiza. Aceasta din considerentul că identitatea nobilimii basarabene reprezintă o simbioză a intereselor personale, a drepturilor și privilegiilor de care se bucură această categorie socială. Deși promova conștiința de neam, valorile naționale, statutul nobilimii basarabene o diferenția de alte categorii sociale. Această diferență se făcea vădită chiar și în cadrul nobilimii însăși. Astfel, nobilii care locuiau pe moșii se deosebeau de cei de la oraș. Așa s-a făcut să avem două mentalități, „una tainică, greu de aflat, care se rostește în limba neamului, și alta care se rostește pe față, în limba rusească”. Anume aceste concepte despre *Sine* și despre *Celălalt* au stat la baza unor comportamente și idei și au condus la realizarea unor evenimente ce au marcat viața poporului basarabean și deci istoria Basarabiei.

---

⁸⁸ M. Хрох, От национальных движений к полностью сформировавшейся нации: процесс строительства наций в Европе, în *Нации и национализм*, Moscova, 2002, p.125.

⁸⁹ V. Tomuleț, *op. cit.*, pp. 399-400.